

da i njegova veleučjenost dozvoliti, da je razlika između kajkavštine ili čakavštine na jednoj i srbijanske ili vojvodanske štokavštine daleko veća nego što je razlika npr. između pučkoga govora oko Pirota i Vranje i onoga oko Sofije, pa je zato zaista čudnovata njegova tvrdnja, da „ostali Srbi i Hrvati govore jednim jezikom”.

A što se tiče šovinizma, dopustit će nam g. B. K. još jednu primjedbu: ne miriše li pokušaj uskršavanja „slavonstva” (vrlo oprezan, uostalom) – u članku o Kraljevićevom „Slavoncu” – isto onako na šovinizam, kao i neki pokušaji uskršavanja „dalmatinizma”? I ne sjećaju li nas takvi pokušaji na unioniste (Kraljević) i dalmatinske „zemljake” – autonomiste (Ljubiša–Danilo) iz davno prošlih carskih i kraljevskih vremena?⁴

S a ž e t a k

Stjepan Babić, Filozofski fakultet, Zagreb
UDK 808.62:800.853(091), stručni članak, primljen za tisak 4. studenoga 1987.

From the Recent Past of Our Language (II)

Analyzing the appellation Croatian or Serbian (Standard) Language, the author lists several documents from the recent past of Marxist and Communist orientation. These documents reveal that such Party leader as M. Pijade, J. Broz Tito, V. Bakarić and others recognized the distinctness of these languages, calling one of them Croatian – the other Serbian.

⁴ God. II. br. 10. listopad 1940, str. 576. i 577. Isticao autor izvornika.

O JEDNOM PRIMJERU JEZIČNE POLITIKE (u kontekstu opće i jezične kulture)

Dubravka Sesar

U slavenskom svijetu, posebno u višenacionalnim zajednicama koje kao da su do danas opterećene povijesnim, preporodnim „otkrićem” slavenske uzajamnosti i romantičarskim dokazivanjem autohtonosti stanovite kolarovske sveslavenske kulture, ili pak samosvojnosti pojedinih nacionalnih kultura, problem statusa jezika često se do danas rješava „u korist” općega zajedništva koje zbog jezika samog i ne može biti ugroženo. Pritom se više vodi računa o statusu službenoga jezika, nego o samoj jezičnoj kulturi. Da li je bliska genetska veza uopće argument za inzistiranje na u stvarnosti nepostojećem jezičnom standardu, na iskonstruiranoj normi koja poništava određene strukturne i kulturološke različitosti, da bi u ime političkog ili nekog općeg jedinstva (koje sama lingvistika uopće ne osporava) stvorila privid jedinstvenog sociolingvističkog fenomena kojemu je osnovna svrha da bude anacionalan ili nadnacionalan? Taj je problem u Sovjetskom Savezu npr. riješen u korist (?) službenoga – ruskog jezika. Naše najnovije diskusije o formulaciji člana o jeziku u Ustavu SR Hrvatske¹ pokazuju da još uvijek miješamo i zamjenjujemo

¹ Znanstveno vijeće Zavoda za jezik u Zagrebu, Zadržati dosadašnju formulaciju o jeziku, *Vjesnik Panorama subotom*, 10. listopada 1987, str. 8.

kategorijski različite pojmove o jeziku kao društvenoj instituciji oblikovanoj na određenoj organskoj osnovici i obilježenoj posebnostima razvitka i kulturne nadgradnje te osnove i jeziku koji se u strukturnom pogledu može povijesno-poredbeno identificirati s ostalim svojim (bližim i daljnjim) srođnicima. Uzroke takvom odnosu prema jeziku vjerojatno treba tražiti u još uvijek nedefiniranom društvenom statusu lingvistike kao znanosti i posredno – u posljedicama izvanlingvističkog arbitriranja u domenama jezične teorije i uopće jezične kulture. Naime, za jezičnu kulturu (kao bitnu sastavnicu opće kulture neke zajednice) prvenstveno je, ali ne i jedino, odgovorna lingvistika. Ovisno o društvenim prilikama – lingvistika može postati i izvršilac pogrešne jezične politike, ali je sigurno da će nakon stroge znanstvene provjere uvidjeti svoje zablude. Njena je dužnost da ih pokuša ispraviti.

Sociolingvistički nama bliska češko-slovačka situacija dobro ilustrira takav problem i njegovo (ipak) pravodobno rješenje ne može danas u Čehoslovačkoj izazvati diskusije oko samoga naziva jezika. U Ustavu Prve republike iz 1920. godine „bio je legaliziran i fiktivni pojam ‘čehoslovački jezik’, a faktička agzistencija dvojnoga jezika se onda argumentirala teorijom da taj jedinstveni jezik ima dvije ‘varijante’ – češku i slovačku, pri čemu se uglavnom na rukovodećim mjestima u državnoj upravi, u administrativnim vrhovima i institucijama u Slovačkoj prešutno davala prednost češkoj varijanti.”² Ovako tu povijesnu odluku danas komentira jedan češki udžbenik slovačkog jezika. Koliko se takva čehoslovačka jezična politika pokazala štetnom za oba jezika, a posebno za slovački, otkrivaju kasniji povijesni događaji. Druga, socijalistička Čehoslovačka republika nije ponovila istu grešku, bar ne na isti način. Ravnopravnost dvaju naroda – proklamirana Košičkim programom 1945. godine, a potvrđena u drugom članu Ustava iz 1948. godine i ponovno – u prvom članu Ustava 1960. godine – podrazumijeva da se „tim proglašenjem istodobno češki i slovački jezik automatski priznaju kao dva autonomna slavenska jezika.”³ Takva se odluka danas smatra tekovinom socijalističke revolucije i marksistički utemeljenim rješenjem, čiju ispravnost potvrđuje činjenica da je „danas književni slovački jezik razvijen i stabiliziran jezik, sposoban izraziti sve ono čime živi moderna kulturna nacija.”⁴

Osnovni uzrok spornom odnosu između češkoga i slovačkog jezika treba tražiti u sasvim različitim putovima njihova razvitka. Za razliku od češkoga čiji počeci standardizacije sežu do druge polovice 14. stoljeća i koji je u 16. stoljeću stekao sve osobine književnoga jezika, slovački je jezik tokom deset stoljeća odolijevao stalnom pritisku madařizacije. Prva faza standardizacije – od Bernolákova i Štúrova vremena odvijala se uglavnom prema češkom obrascu, što se ponegdje štetno odražavalo i na samoj češkoj normi (npr. Kollárova „slovakizirana čeština”), ali je sam slovački kasnije desetljećima trpio posljedice preporodnih utjecaja češkoga etalona.

Prvi značajan korak suvremene slovakistike bila je konferencija o normi književnoga jezika, održana u Bratislavi 1955. godine. Nakon toga je 1960. godine u Liblicama održana konferencija o marksističkoj lingvistici s posebnom temom pod nazivom „Aktualna

² J. Bělič, A. Jedlička, E. Jóna, E. Pauliny, J. Ružička i J. Štolc, *Slovenština*, SPN, Praha, 1964, str. 205.

³ Isto, str. 208.

⁴ Isto, str. 210.

pitanja uzajamnoga odnosa češkoga i slovačkog jezika". Na tu se konferenciju nadovezuje simpozij o razvojnim tendencijama suvremenoga slovačkog književnog jezika i o problemima jezične kulture, održan u Bratislavi 1962. godine. Rezultati tih i kasnijih rasprava o književnom jeziku mogu se ukratko rezimirati zaključkom o potrebi znanstvenijeg utemeljenja jedne opće teorije književnoga jezika. U tom je pogledu posebno značajna konferencija o kulturi slovačkoga književnoga jezika, o kojoj izvještava istoimeni zbornik.⁵

Negativne posljedice nesretne povijesne odluke iz 1920. godine odrazile su se, naime, i na kasnijem odnosu češkoga i slovačkog jezika, pogotovo na razvitku samoga slovačkog jezika u socijalističkom, dakle suvremenom razdoblju. Češko-slovački primjer pokazuje da povijesno uvjetovane ideološke predrasude mogu podjednako štetno utjecati na razvitak i oblikovanje bilo kojeg (i kakvog) književnoga jezika i u tom smislu nije bitno da li se taj jezik razvio na dugoj i bogatoj filološkoj tradiciji, ili se stoljećima održavao na razini različitih organskih idioma, da bi u povoljnijim društvenim okolnostima konačno uspostavio i književnojezičnu normu. Slovački slučaj u slavenskom svijetu nije usamljen, ali je za razliku od mnogih sličnih primjera i lingvistički logičan (vjerojatno su se zbog toga relativno brzo i mogle sagledati određene zablude i poduzeti drugačije mjere u jezičnoj politici). Takav se zaključak može izvesti iz niza za slovakistiku značajnih zbivanja koja su imala određene lingvističke reperkusije na utvrđivanju književnojezične norme i razvitku jezične kulture Slovaka.

Objašnjavajući sociolingvističke uzroke neravnopravnom odnosu češkoga i slovačkog jezika slovakist J. Ružička u uvodnom referatu na spomenutoj konferenciji kaže: „Slovački književni jezik nije (ni za mali broj aktivnih korisnika) baštino sredstva za ispunjavanje svih zahtjeva novoga društva u tek stvorenoj Čehoslovačkoj Republici: nije npr. imao dovoljno razvijen leksik ni dobro razradenu sintaksu, a njezina izražajna sredstva nisu bila dovoljno stilski izdiferencirana. Funkcije književnoga jezika uvećavale su se mnogo brže nego što je on uspijevaob oblikovati sredstva iz vlastite osnovice. Zato su se iz savršenijeg češkoga jezika obilno preuzimale riječi, fraze i konstrukcije koje se nisu u dovoljnoj mjeri uspijevale prilagoditi odmah nakon preuzimanja. Time je – uza svu pomoć slovačkom jeziku učinjena velika šteta, posebno zato što je unutar sustava došlo do pomicanja čitavih sklopova, a poremetila se i stabilnost do tada čvrstih domaćih elemenata: iz praktične primjene su potisnute i svakodnevne domaće ili udomaćene riječi ukoliko su se razlikovale od čeških. Svjesno su se forsirali izrazi u skladu s češkima. U takvoj situaciji, a radi se o dvadesetim godinama našega stoljeća, lako se mogao steći dojam da slovački književni jezik uopće ne može udovoljiti zahtjevima znanosti i tehnike: zbog toga se razmišljalo o supstituciji stručnoga stila slovačkoga jezika češkim, umjesto da se razmišlja o svjesnom oblikovanju stručnoga stila slovačkoga književnoga jezika.“⁶

U prijelaznom periodu – tridesetih godina – slovački pokazuje znatna odstupanja od nametnute čehoslovačke „norme“ i izrazite tendencije prema samostalnom razvitku. Takav se zaokret objašnjava, ne samo ubrzanim proširivanjem funkcija slovačkoga književ-

⁵ *Kultúra spisovnej slovenčiny* (urednik J. Ružička), SAV, Bratislava, 1967. – u daljnjem tekstu i bilješkama – KSS, 1967.

⁶ J. Ružička, *Problémy jazykovej kultúry*, KSS, 1967, str. 12–13.

nog jezika, nego i nesvakidašnjim narastanjem broja njegovih korisnika..." ...,Poznavanje književnojezične norme učvrstilo se kod većine korisnika slovačkoga književnoga jezika; velika zasluga u tom pogledu pripada školskim i izvanškolskom jezičnom obrazovanju."⁷

Kad se nakon 1945. godine politička situacija izmijenila, tj. kad je slovački narod stekao punu ravnopravnost, slovačka književnojezična norma bila je u odnosu na češku već relativno autonomna i „mogla se u novim odnosima razvijati bez opasnosti od deformacija ili otuđivanja od vlastite osnove.“⁸ Međutim, analogno nastanku teorije o jednom (čehoslovačkom) narodu i jednom jeziku u Prvoj Republici, u socijalističkoj Čehoslovačkoj se u ime bratstva dvaju ravnopravnih naroda razvila teorija o zbližavanju dvaju genetski i tipološki izuzetno bliskih jezika. Pritom su razvojne posebnosti i očite kulturološke različitosti podređene zajedništvu jezika u najširem funkcionalnom smislu. Time je lingvistički, odnosno sociolingvistički problem ponovno (ali na drugi način) podvrgnut nelingvističkim mjerilima, i to ponovno na štetu mlade, slovačke književnojezične norme.

S kakvom su profesionalnom odgovornošću slovački i češki jezični stručnjaci nastojali razvezati ovaj sociolingvistički čvor – respektirajući ideološki nesporno i prihvaćeno načelo političkoga zajedništva – dokazuju i diskusije eminentnih stručnjaka na spomenutom simpoziju o jezičnoj kulturi.

Prema riječima sudionika toga znanstvenog skupa, marksistička obrada toga problema polazi od činjenice da je „nacionalni jezik izuzetna kulturna vrijednost“, da je on „važan faktor nacionalnog ujedinjenja“, kao i „izraz razvijenoga nacionalnog, kulturnog, društvenog, gospodarskog i dr. života.“⁹

Kritičke ocjene različitih problematičnih stavova i „teorija o zbližavanju naroda i jezika“ nedvosmisleno se odnose na dotadašnju službenu jezičnu politiku, posebno na simpozij u Liblicama. Tamo je na načelu poticanja konvergentnog razvitka češkoga i slovačkoga jezika formulirana i teza da su „mogućnosti uzajamnih utjecaja tih dvaju bliskih jezika gotovo neograničene“, pri čemu se otvoreno kaže da jezik koji je „dosegao viši stupanj razvitka obično svome slabijem partneru više daje nego što od njega prima, i obrnuto – nestabilniji i nerazvijeniji jezik od svoga jačeg partnera više prima nego što mu daje.“¹⁰ Takav stav zapravo opravdava neograničenost jednosmjernih utjecaja tzv. jačega partnera, u ovom slučaju češkoga utjecaja na slovački. J. Horecký smatra da se time sužava inače složena problematika i izaziva obranaška reakcija Slovačka. „Sa znanstvenog stajališta se odnos češkoga i slovačkoga mora shvaćati šire: ne kao pretežni smjer utjecaja nego kao specifičan slučaj jezičnih kontakata.“ On dodaje da se kod jezika u kontaktu mogu utvrditi „razlike u intenzitetu i rezultatima kontakata. Te razlike zavise od različitih faktora: od ekonomsko-socijalnog položaja nosilaca jezika u kontaktu, od geografskog položaja (npr. ako je jedan jezik u enklavi drugoga), od političke situacije (administrativno nadređeni jezik nasuprot podređenoga), od kulture i nacionalne svijesti nosilaca jezika u kontaktu i konačno – od kultiviranosti tih jezika.“¹¹

⁷ Isto.

⁸ Isto.

⁹ J. Kačala, *Jazyková kultúra a rozkvet, resp. zbližovanie jazykov a národov, KSS, 1967, str. 111.*

¹⁰ *Problémy marxistické jazykovědy, Praha, 1962, str. 405.*

¹¹ J. Horecký, *Vzt'ah spisovnej slovenčiny k spisovnej češtině, KSS, 1967, str. 42.*

Složenost češko-slovačke jezične situacije u kontekstu navedenih teorijskih polazišta nužno nameće pitanje „nije li napomena o slovačkom kao dobro funkcionirajućem instrumentu u suprotnosti s onim što se o slovačkom tvrdi u citiranom zborniku, gdje se slovački u usporedbi s češkim smatra 'slabijim, nestabilnijim i nerazvijenijim' partnerom? Na ovo se nadovezuje i pitanje da li ono što jači partner nudi, slabiji partner uopće – i da li baš od toga jačega partnera – treba (a pitanje se može postaviti i obrnuto). Ovdje sigurno ne bi bio na odmet i odgovor na pitanje u čemu je taj tzv. slabiji partner slabiji, a vjerojatno bi trebalo postaviti i pitanje da li među nosiocima slabijega i nosiocima jačega partnera postoje i razlike u njihovoj političkoj i gospodarskoj situaciji.”¹²

J. Kačala smatra problematičnim i zbližavanje jezika na osnovi kontakata (društvenih ili pojedinačnih) bilo kojih pripadnika dvaju naroda, napominjući da „tako shvaćeno, pa i forisirano zbližavanje dvaju jezika proturječi onome što moderna lingvistika zahtijeva od razvijenih jezika, odnosno onome što smatra nadgradnjom u jezičnom razvitku, tj. bogatstvo jedinica (konkretno – leksičkih). Kad se, recimo, forsira zajednički izraz iz niza sinonima, a ostali se svjesno potiskuju, onda se tu radi o unifikaciji na osnovi određenih predodžbi, zapravo o osiromašivanju dvaju jezika na jednoj njihovoj razini.” Govoreći dalje o zbližavanju češkoga i slovačkoga jezika npr. u miješanim brakovima, u privrednim središtima ili u vojsci, autor se pita da li je to doista korisno „za ove književne jezike sa stajališta održavanja njihove norme, odnosno jezične kulture?” I dodaje: „Sociološki to mogu biti određene vrlo zanimljive činjenice, ali s gledišta norme jednoga jezika, odnosno sa stajališta jezične kulture – npr. uporaba određenih čeških termina od strane slovačkoga radnika u inače slovačkom iskazu, i obrnuto – uporaba nekih 'govornih' slovačkih riječi od strane češkoga partnera u miješanoj obitelji koja inače govori češki, najvjerojatnije će se smatrati nepoznavanjem norme, tj. jezičnom pogreškom.” Tako bi se to moralo „kvalificirati ne samo na slovačkoj, nego i na češkoj strani.” Jer – „poznavati se znači poznavati kod drugoga sve što je drugačije nego kod mene, dakle različitosti, tj. poznavati njegovu nacionalnu kulturu, povijest, mentalitet, jezik – i nastojati razumjeti ga. I to uzajamno.”¹³

Navodeći različite konkretno primjere administrativnih odredbi o uporabi jezika u određenim privrednim područjima, zbog kojih se „odnos Čeha i Slovaka samo pogoršava”, L. Dvonč kaže da je „teza o umjetnom zbližavanju jezika, ako je razvijemo do kraja – neprirodna već i stoga što isključuje mogućnost da se nosioci jednog književnoga jezika doista aktivno koriste svojim književnim jezikom.” ... „Takav pristup jeziku umrtvljuje jezik, ne da mu 'disati', ograničava njegov prostor; zapravo je to izraz – ako se tako može reći – stanovitog birokratskog pristupa jeziku kao instituciji u kojoj se prema vlastitom nahodanju mogu vršiti proizvoljne izmjene, odredbe, modifikacije.”¹⁴

Za uspostavljanje odnosa pune tolerancije među srodnim jezicima u istoj političkoj zajednici pokazala se bitnom strogo znanstvena osnovanost teorije književnog jezika, odnosno samih kriterija standardnosti i s tim u vezi primjerena normativna obrada tih jezika. U tom se smislu na konferenciji izrečeni prigovori na račun državnog administriranja pri-

¹² J. Kačala, isto.

¹³ J. Kačala, isto, str. 111–112.

¹⁴ L. Dvonč, O vzt'ahu slovenčiny a češtiny, KSS, 1967, str. 113.

likom normativne obrade slovačkoga književnog jezika, zapravo na račun sudioništva bohemističkih stručnjaka u komisijama za izradu slovačkih jezičnih priručnika (posebno pravopisa i rječnika). Tako L. Novák, naglasivši respekt prema poznatim akademikima bohemistima, otvoreno kaže da „nije bilo ispravno što su prihvatili pravo glasa u normativnoj komisiji koja je trebala normirati naša Pravila. Naime tamo se nisu nalazila samo pravopisna pitanja, nego i leksička i kojekakva druga koja se odnose na kulturu našega književnoga jezika.“ Nadajući se da se takav slučaj više neće ponoviti, Novák ipak napominje „da obrnutog odnosa nije bilo, (naime) da u obradi Pravila češkoga pravopisa sudjeluju dvojica slovakista koji bi imali pravo glasa u normiranju češke jezične norme, a time i kulture. Tamo je doduše bio uključen kolega Peciar, ali to nije izašlo ni u širu javnost.“ ... i dodaje „da se nešto slično teško može naći u nacionalnim kulturnim povijestima i u međuslavenskim odnosima...“¹⁵

S bohemističke strane čulo se isto mišljenje: govoreći o vlastitom sudjelovanju i izradi Rječnika slovačkoga jezika (simpozij o Rječniku, održan 1965. u Smolenicama, odvijao se u duhu zbližavanja slovačkoga i češkoga jezika, odnosno pod utjecajem teza s libličke i bratislavske konferencije), M. Jelínek izražava žaljenje što su bohemistički stručnjaci po dužnosti bili uključeni u komisiju. On izričito kaže da je „za kodifikaciju slovačkoga književnog jezika odgovorna slovakistika, kao što su za kodifikaciju češkoga književnog jezika kompetentni bohemistički stručnjaci.“ I dalje dodaje: „Danas mi je na distanci od nekoliko godina jasno da je cijela akcija s ciljem koordinacije ili čak zbližavanja naših jezika bila pogrešna. Općenito je poznato da ta akcija nije bila ni pokrenuta iz lingvističkih krugova, nego je to bila jedna od pogrešnih političkih akcija, kakvih smo nakon drugoga svjetskog rata doživjeli čitav niz. Često se tu radilo o pokušajima da se objektivna društvena stvarnost uskladi s aprioristički oblikovanim dogmama...“¹⁶ Komentirajući izjave J. Ružičke i drugih slovakista o tadašnjem „havarijskom stanju“ slovačkoga književnog jezika, M. Jelínek pretpostavlja, odnosno nada se da „zapravo nisu mislili na kulturu jezika nego na kulturu govora.“ Upozorivši na klasičnu distinkciju jezik – govor, objašnjava da se „kultura jezika odnosi na kodifikaciju jezičnoga sustava na svim njegovim razinama, dok se kultura govora odražava u primjerenosti izbora izražajnih sredstava s obzirom na odgovarajući cilj i sredinu jezične komunikacije.“¹⁷ Lingvistika je dakle odgovorna za jezičnu kulturu, ali problem odnosa društva prema normi očito ostaje izvan njezina domašaja. Nama se nameće pitanje: ako se odnos kulture jezika i kulture govora može poremetiti – bilo vanjskom intervencijom, prvenstveno u sferi kulture jezika, bilo zapostavljanjem kulture govora, na koji način lingvistika uopće može utjecati na uspostavljanje i održavanje njihove ravnoteže?

Problematika utjecaja, prozimanja i normiranja srodnih jezika u kontaktu unutar jedne političke zajednice i s tim u vezi – izbor ispravne jezične politike predstavlja vrlo osjetljivo područje i nalaže poseban oprez pri formulaciji pojedinih teza. Tako se u češko-slovačkom slučaju „teza o zbližavanju“ izmjenjuje s „tezom o neudaljavanju“ tih dvaju jezika, dakle o sprečavanju njihove dublje diferencijacije, odnosno divergentnog razvitka. U tom

¹⁵ L. Novák, O spoločenskom dosahu úvodného referátu, *KSS*, 1967, str. 49.

¹⁶ M. Jelínek, K poměru mezi češtinou a slovenštinou a ke kritériím spisovnosti, *KSS*, 1967, str. 114.

¹⁷ M. Jelínek, isto, str. 116.

smislu J. Oravec npr. smatra da je formulacija o neudaljavanju ispravnija od formulacije o zbližavanju, međutim i njoj se može prigovoriti: „a) da apsolutizira određeno jezično stanje (današnje) i na osnovi toga stanja nastoji procijeniti rezultate novijega razvitka, b) da prešutno polazi od (netočne) pretpostavke (kao) da su naši književni jezici potpuno istraženi.“ ... „Razvitak bliskih jezika također može donijeti ne samo elemente koji ih još više zbližavaju, nego i elemente, i to izrazito pozitivne, koji ih čine različitijima. U ime formulacije o međusobnom neudaljavanju jezika, trebalo bi se tada odreći i tih pozitivnih rezultata razvitka.“ ... „Slična situacija može se dogoditi i na teorijskom planu, posebno prilikom proučavanja slovačkoga jezika, gdje na pojedinim razinama stojimo tek na početku sustavnoga proučavanja. Istraživanje bi zasigurno otkrilo i takve zakonitosti, po kojima se jedan jezik razlikuje od drugoga. Zbog respektiranja načela neudaljavanja jezika takvi se rezultati ne bi npr. mogli publicirati ni koristiti u praksi, iako su znanstveno potvrđeni.“¹⁸ Iz navedenog slijedi da sudioništvo lingvistike u kreiranju smjernica jezične politike podrazumijeva jasnu i strogu znanstvenu argumentaciju.

Kriteriji jezične standardnosti – „normativnost, reprezentativnost, sustavnost, stabilnost, razumljivost i funkcionalnost“¹⁹ (M. Jelínek dodaje i kriterij intelektualizacije) izvedeni su zapravo iz teorije književnoga jezika koju je krajem dvadesetih godina razradila praška lingvistička škola.²⁰ Njihova primjena zahtijeva posebnu angažiranost stručnjaka i pojačan osjećaj odgovornosti cijele zajednice za jezičnu kulturu. U tom su smislu napori slovakista ocijenjeni s bohemističke strane kao primjer koji treba slijediti: „Češki lingvisti bi trebali poduzeti sličnu akciju očuvanja književnoga jezika kakvu su pokrenuli slovački lingvisti, trebali bi slijediti primjer slovačke aktivnosti.“²¹

Kako vidimo, češka i slovačka lingvistika su zadnjih desetljeća prolazile kroz različite faze suradnje na osnovi koje su stvarane smjernice o općoj jezičnoj politici, uz izmjenjivanje ponekad posve suprotnih stavova o bliskosti i različitosti tih dvaju jezika. Uza sve zablude i zastranjivanja, lingvisti su – uvažavajući različite oblike prožimanja i suživota tih jezika – nastojali sačuvati i zaštititi načelo znanstvenoga razrješenja toga problema. U kontekstu daljnjeg razvitka i njegovanja jezične kulture – slovakistika je u skladu s programom praške lingvističke škole donijela i vlastiti program. Načelo je toga programa prema riječima J. Ružičke „ne samo pravo nego i dužnost slovačkoga jezika da se uz češki i ostale slavenske jezike razvija samostalno, prema vlastitim potrebama i zakonitostima.“ Negiranje autohtonosti slovačkoga jezika značilo bi po njegovom mišljenju odstupanje od marksističkih pozicija: „Zato podjednako odbacujemo bilo kakvo umjetno i nasilno zbližavanje slovačkoga s češkim, kao i umjetno i nasilno udaljavanje slovačkoga od češkoga, dakle obje u osnovi izvanjezične političke tendencije, koje su se javile kao posljedica štetnih buržoaskih ideologija u prošlosti, a koje se recidivistički odražavaju i u našem vremenu“. I dodaje: „Slovački i češki jezik se moraju razvijati samostalno i paralelno: prilikom zahvaćanja u jezičnu strukturu treba imati na umu zajedničke komunikacijske potrebe i istodobno treba poštivati osobitosti dvaju jezika.“²²

¹⁸ J. Oravec, *Dve poznámky*, KSS, 1967, str. 118.

¹⁹ J. Ružička, isto, str. 15–16.

²⁰ Usp. B. Havránek, *Zásady Pražského lingvistického kroužku a nová kodifikace spisovné češtiny*, *Studie o spisovném jazyce*, ČAV, Praha, 1963, str. 134.

²¹ M. Jelínek, isto, str. 117.

²² J. Ružička, isto, str. 14.

Nova jezična politika s kraja šezdesetih godina pozitivno je utjecala na tokove slovačke jezičke standardizacije.²³ Tradicionalno poduzetna bohemistika razvija se samostalno, ali ne izolirano. Suradnja bohemistike i slovaktike na stručnom i znanstvenom planu donijela je mnoštvo novih dragocjenih rezultata u proučavanju obaju jezika.

Napokon, u današnje vrijeme kad znanost, umjetnost i kultura uopće više nego ikad ranije nose međunarodna, civilizacijska obilježja – briga za jezičnu kulturu ne može biti samo obaveza lingvistike. U tom je smislu uvijek, i u drugim jezičnim sredinama aktualan apel slovakista, izrečen prije dvadesetak godina: „Treba naglašavati moralnu odgovornost onih koji iz bilo kakvih razloga podcjenjuju općedruštvenu vrijednost književnoga jezika i ne priznaju općedruštvenu potrebu njegove kodifikacije. I najviše državne i političke organe treba uvjeriti da bi se svrhovitije nego do sada trebali brinuti za svestrani razvitak slovačkoga književnog jezika, i to adekvatnom podrškom u njegovu proučavanju, zakonskim formuliranjem njegova statusa u svim strukturama našega društva, kao i poštivanjem njegovih normi u vlastitim kontaktima. Jer književni jezik spada u najdragocjenije vrijednosti stvorene umom i radom cijeloga naroda: razvitak takve vrijednosti jedna je od prvih obaveza zreloga socijalističkog društva, pogotovo njegovih vodećih struktura.”²⁴

S a ž e t a k

Dubravka Sesar, Filozofski fakultet, Zagreb

UDK 808.50/.54 izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 11. studenoga 1987.

About a Case of Language Policy

Starting from analogous phenomena in the relation between the Serbian and Croatian standards, the author uses the example of the relationship between Czech and Slovak to illustrate the inter-relationship of cognate languages within a political community. The author shows the destructive effect of the slogan about "the rapprochement between peoples through linguistic rapprochement" upon the very standard languages involved, reflecting ultimately upon the relations between the peoples within the community. Equality between peoples implies linguistic equality.

²³ O tome iscrpno govori knjiga J. Ružičke – *Slovenčina*, SAV, Bratislava, 1970.

²⁴ J. Ružička, isto, str. 22.